

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ*

Τι θα πη λόγου χάρη Σολωμός που τραγουδεί
στιχούς σαν αυτούς :

*Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν ἐλλήνων τὰ ἱερά
Καὶ σὰν πρῶτα ἀντρεωμένη
Χαῖρε, ὦ χαῖρε ἐλευθερία,*

καὶ τί θα πη Μιστριώτης ἰθύφκλλος φωνασκός γιὰ
δόξες που μὰς χωρίζουν δυὸ χιλιάδες χρόνια σὰν ἄ-
βυσσοι καὶ που μὰς καναρχαίει μὲ τὴν ἐπίσημη
φωνή του Ἔθνος ἄπ' τὸ ἰθὺκὸ πανεπιστήμιο καὶ
μ' ἀλαφρὴ τὴ συνείδηση καὶ χωρὶς τῆς Ἐπιστήμης
τὴ βάση πὼς αἰ κάμποσο θὰ μιλήσουμε τὴ γλῶσσα
τοῦ Περικλέους καὶ πὼς ὁ Σολωμός εἶναι πρόστιχος
καὶ πὼς ἐμεῖς οἱ ἄλλοι που γράφουμε τὴ γλῶσσα
τοῦ Λαοῦ μας, ὅπως κάνουν ὅλοι οἱ συγγραφεῖς ὅ-
λων τῶν καιρῶν καὶ ὅλων τῶν τόπων, εἴμαστε που
λημένοι καὶ προδότες.

Ἔτσι λοιπόν, ὅπως λέγαμε, τὸ ἔργο τοῦ Σολω-
μοῦ ἐπέδρασε στὴν ἀρχὴ μέσα στὸν τόπο που φανε-
ρώθηκε μοναχὰ στὴ φιλολογία καὶ ἐλόκληρη πλειά-
δα παρουσιάστηκε τριγύρω του ὁ βαθιστόχαστος
κριτικὸς Πολυλάς, οἱ λυρικοὶ ποιητὴς Ἰούλιος Τυ-
πάλδος καὶ Γεράσιμος Μαρκοράς, ὁ δραματικὸς Ἄ.
Μάτεσης, ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης καὶ ὁ σατυ-
ρικὸς Ἀντρέας Λασκαράτος.

Ἔταν μεγάλο δυστύχημα γιὰ τὸ ἔθνος που οἱ
ὀλιγάρχοι ἐφτανήσοι δὲν εἶχαν δυνατὸ νὰ παρα-
βγοῦνε στὸ πλῆθος τῶν φαναριωτῶν καὶ ἀκόμα ἴσως
ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι ἀποτελοῦσαν ξεχωριστὴ ὁμοσπον-
δία καὶ λάβαιναν μέρος ἐνεργὸ στὶς ὑποθέσεις τοῦ
τόπου τους που εἶχε ἄλλωστε καὶ τὴν ἀνάγκη τους
καὶ ἔτσι τὸ ἔδαφος εἴμαστε ἐλεύθερο στὴν Ἑλλάδα γιὰ
τοὺς δευτέρους, οἱ ὁποῖοι ἀρπαζαν τὰ σκῆπτρα τοῦ
Ἔθνος σὲ πολιτικὴ, σὲ διοικητὴ, σὲ πνευματικὴ κί-
νηση καὶ νομοθέτησαν κακοὺς νόμους καὶ ξερὰ συ-
στήματα καὶ ἐπέβησαν μιὰ γλῶσσα τεχνικὴ, συν-
θηματικὴ καὶ ἄψυχη γιὰ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους

Ὅγδόντα χρόνια πέρασαν καὶ τὸ ἔθνος ναρκωμέ-
νο κοιμότανε πιστεύοντας στ' ἀλήθεια πὼς ἐπειδὴ
εἴμαστε τάχα ἀπόγονοι τῶν Μαραθωνομάχων καὶ
τῶν Σαλαμινομάχων ἢ Εὐρώπη θὰ μὰς προστατεύη
πάντα καὶ θὰ μὰς δώσῃ καὶ Μακεδονίες καὶ Ἡπει-

*) Ἡ ἀρχὴ του ἐπὶ περασμένο φύλλο.

ρους καὶ Θράκες καὶ νησιὰ καὶ δὸς του ὁ Περικλῆς
καὶ δὸς του οἱ Πρόγονοι καὶ ἡ Δόξα ἢ Εὐκλείης.

Μὰ στὸ μεταξὺ εἶδαμε τοὺς μπάτσους που φά-
γαμε στὰ 97, εἶδαμε τοὺς διαγμούς καὶ τοὺς κη-
τατρεγμούς μας στὴ Ρουμανία καὶ στὴ Βουλγαρία,
ὅταν οἱ πολιτικοὶ μας ζητιανεύοντας προστασία ἀπὸ
Δύναμη σὲ Δύναμη πῆγαν νὰ καταφύγουν στοὺς
Ρούσσους που σκυλοβρίζαμε. Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ τί τά-
χα ; Κανείς δὲ μὸς τὸ βγάζει ἀπὸ τὸ νοῦ πὼς αἰ-
τία εἶταν ἡ γλῶσσα καὶ τὰ ψεύτικα ἰδανικά που
κῆρυξαν στὸ ἔθνος ποιητὴς σὰν τοὺς Παράσχους καὶ
κουστοδία, μὲ ὑστερικές φωνές καὶ νευραστενικούς ἐν-
θουσιασμούς καὶ τὸ χάσιμο τῶν χρόνων στὰ σχο-
λεῖα που δὲ μαθαίνουμε τίποτα σωστό, τίποτα βᾶ-
σιμο, τίποτα ἀληθινὸ. Μαθαίνουμε μοναχὰ νὰ λέμε
πὼς εἴμαστε παιδιὰ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ὅλων
τῶν εἰς-έους, πὼς οἱ Βούλγαροι εἶναι ἀρκουδιάρχοι
καὶ ἀνάξιοι, καὶ στὸ μεταξὺ οἱ Βούλγαροι πέρνουν
βόρειες Θράκες, μὲ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρωμυλία,
καίνε καὶ καταστρέφουν καὶ σφάζουν σὲ κάθε ἑλλη-
νικὴ πολιτεία καὶ γιὰ χρόνια παλεύουν μὲ χρυσάφι
καὶ συμμορίες στὴ Μακεδονία ν' ἀλλάξοθετίσουν τοὺς
Μακεδόνες, ὀργανώνουν στρατὸ καὶ μετὶ τί κάνουμε ;
Ἐμεῖς εἴμαστε οἱ αἰώνιοι γαλαζοαἱματοὶ που κρα-
τᾶμε ἀπὸ ψηλὴ γενιὰ καὶ δὲν καταδεχόμαστε νὰ
κάνουμε βαρβαρότητες.

Ἄμποτε λοιπόν καὶ ἐμεῖς νὰ εἴμαστεν βάρβαροι,
ἄμποτε νὰ στηρίζομαστε στοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ μόνο
χωρὶς νὰ περιμένουμε τίποτα ἀπὸ πουθενὰ καὶ ἀπὸ
ζητιανιὲς ταπεινὲς καὶ ἀνάξιες· ἔτσι ὅπως στηριχτή-
καν καὶ οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες που ἐσφραζαν καὶ
ἐκαψαν γιὰ τὴν Ἰδέα καὶ καθένας θυμᾶται ἀπ'
τὴν Ἱστορία πὼς οἱ Τούρκοι παραδίνοντας τὸ κά-
στρο τῆς Τριπολιτσᾶς στοὺς ἀρματωλοὺς συνθηκολο-
γῆσαν ν' ἀφίσσιν τὰ γυναικόπαιδά τους νὰ φύγουν
καὶ νὰ σωθοῦν, μὰ οἱ ἀρματωλοὶ πατώντας τὴ συν-
θήκη δὲν ἄφισαν ρουθοῦνι γιὰ ρουθοῦνι καὶ μπράβο
τους, καὶ ἄς ἀντιστέκεται ὅσο θέλῃ τοῦτο στὸ ση-
μερινὸ πολιτισμὸ· μὰ ἔτσι κάνουν οἱ λαοὶ που θέ-
λουν νὰ μεγαλώσουν καὶ δὲν ἀναπαύονται στὶς ξε-
ρὲς δάφνες που τὶς ἔκανε σκόνη ὁ καιρὸς.

Μιὰ τέτοια ἀντίδραση καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς σο-
βροὺς τοὺς λόγους ἐφίρανε κάποιοι συγγραφεῖς κά-
του μέσα σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ἔφτα-
σαν νὰ καταραστοῦν καὶ Παρθενῶνες καὶ μνημεῖα
που μὰς σήκωσαν τὰ μυαλὰ καὶ μὰς ἔκαναν νὰ τὸ
πάρουμε ἀπάνου μας. Μὰ ἐγὼ αὐτὴ τὴν καταρά δὲν

τὴ κάνω, κάνω μοναχὰ τὴν εὐχὴ ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες
νὰ τραβηχτοῦμε γιὰ πολὺν καιρὸ ἀπὸ τέτοιες μω-
ροκαυχησιὲς καὶ νὰ ἐργαστοῦμε μὲ συνείδηση. Νὰ
μάθουμε νὰ μὴ βρίζουμε χωρὶς νὰ ξέρομε ἀνθρώ-
πους που ἐργάζονται σοβαρὰ γιὰ νὰ στρέψουν τὴν
ἑλληνικὴ συνείδηση πρὸς τὴν Ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ὀ-
ποία χρόνια βρίσκεται ἀπομακρυσμένη. Νὰ χτυπή-
σουμε τὴν πολιτικὴ τῆς συναλλαγῆς κατακέφαλα.
Νὰ γίνουμε ἀδιάφοροι γιὰ δόξες που δὲ μὰς ἀνή-
κουν καὶ περήφανοι γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας τοὺς ἴδιους
μόνο ὅταν ξεδιακρίνουμε πὼς ἐξαγιστήκαμε ἀπὸ
παλιὲς ἀμαρτίες που μὰς βαρβαίνουν. Νὰ μάθουμε
ἀκόμα νὰ μὴ μὰς ξεγελοῦνε οἱ κυνηγοὶ τῶν ψήφων
μὲ τ' ἀγυρτικὰ τους λόγια καὶ νὰ θωρακιστοῦμε μὲ
πεποιθῆσες ἀσάλευτες δικές μας καὶ ἀνεπηρέαστες.
Νὰ μὴ θυτιάζουμε μπρὸς στὸ ἀτομικὸ συμφέρο, τὸ
ἰθὺκὸ συμφέρο καὶ νὰ πολεμήσουμε μὲ χίλιους τρό-
πους ν' ἀνοίξουμε τὰ μάτια τοῦ λαοῦ που τοῦ ἐκμε-
ταλλεύονται τὰ ἱερώτερα ἰδανικά του καὶ νὰ τὸν
σηκώσουμε σὲ ἐπανάσταση. Κι ὅταν μιὰ μέρα μπο-
ρέσουμε νὰ καταφέρουμε καὶ ἐμεῖς κάτι καλὸ, καὶ ὅταν
ἡ γλῶσσα ἀποχτήσῃ ἐργα τῆς πρώτης γραμμῆς καὶ
ὅταν θὰ γίνουμε ἀξιοὶ νὰ χτίσουμε καὶ ἐμεῖς ἕνα δικό
μας μνημεῖο που ἡ ὁμορφιά του νὰ ζυγιάζῃ ἴσα μ'
ἐκείνη τοῦ Παρθενῶνα καὶ ὅταν ἡ ἰθὺκὴ μας δράση
μακριὰ ἀπὸ τὶς ὑστερικές, ψευτοπατριώτικες φωνα-
σκίες ξεχυθῇ πρὸ ἀντρίκια καὶ σοβαρὰ ὅπως ἀξίζει
σὲ ἀθρώπους που θέλουν νὰ λογαριάζονται, τότε
πὰ δὲ θὰ ἔχουμε ἀνάγκη νὰ φωνάζουμε καὶ νὰ ξε-
λαρυγιαζόμαστε πὼς εἴμαστε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων
ἐλλήνων γιὰ τὸ τότε θὰ μὰς τὸ λένε καὶ χωρὶς νὰ τὸ
θέλουμε. Οἱ Ἴταλοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ρωμαίων ἔχι
γιατὶ μιλοῦνε ἢ γράφουνε Λατινικὰ καὶ ἔτσι γιὰ τὴν
εἶπαν πὼς ἔχουν Βιργίλιους καὶ Ὀράτιους καὶ δὲν
ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλους, μὰ οἱ Ἴταλοι εἰδείξαν
τὸ θαῦμα τῆς δικῆς τους τῆς γλώσσας μὲ Δάντη-
δες καὶ Πετράρχηδες καὶ χίλιους ἄλλους. Θυμᾶμαι
που μίλησα μιὰ φορὰ σ' ἕναν πολιτικὸ μας που δὲ
διστάζω νὰ πῶ καὶ τὸνομά του, τὸν κ. Ἀντώνιο
Ζυγομυλᾶ, ὅταν εἶταν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης,
γιὰ ἕναν διηγηματογράφου μας τρκινὸ που οὔτε καὶ
αὐτοῦ δὲν κρύβω τὸνομά του, τὸν Παπαδιαμάντη
καὶ τοῦ εἶπα πὼς τώρα που εἶναι στὰ πράγματα νὰ
φροντίσῃ γι' αὐτὸν τὸν συγγραφέα που τιμᾶει τὴν
πατρίδα περισσότερο ἀπὸ τὸν καθένα. ἤΤι νὰ τοὺς
κάνουμε τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς μου ἀπάντησε ἀφοῦ
ἔχουμε θελοῦς Πλάτωνας καὶ Σοφοκλεῖς ;» Δὲν ξέρω

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ*

§ 11

Ὁ Σολωμός.

Τὰ Τραγούδια τάφησε, καθὼς εἶδαμε, ὁ ἱστορι-
κὸς μας γιὰ ἀργότερη μελέτη, καὶ μὲ χαρὰ μας θὰ
ξανάρθουμε στὸ ἐλκυστικὸ αὐτὸ θέμα. Δὲ λησμέ-
νησε ὅμως, μιὰ καὶ εἶναι ὁ λόγος γιὰ ἰθὺκὴ φιλολο-
γία καὶ τέχνη, νὰναφέρῃ μερικὰ γιὰ τὸ Σολωμό.
Μεγάλου του θάρρους, ἐπειδὴ τὸν καιρὸ που ἔγραφε,
ἢ «Ἱεραρχία» ἀπέκλεινε ὡς καὶ ἀπὸ Διαγωνισμούς
τὴ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ὁ καθένας δὲν
τολμοῦσε τότες νὰ γράφῃ σελλίδες γιὰ τὸ Σολωμό,
καὶ μάλιστα νὰφιερῶνῃ δυὸ λεξοῦλες στοὺς Σούτσους,
καθὼς ἔκαμε ὁ δικός μας. Ὅστε λάθος δὲν κάνα-

*) Ἡ ἀρχὴ του ἐπὶ ἀριθ. 281.

με κρίνοντας καὶ ἀπὸ τοῦτο, καὶ ἀπ' ἄλλα περιστα-
τικά, πὼς δὲν εἶχε ὅλως διόλου κοινὸ μάτι σὲ τέ-
τοια ζητήματα, παρὰ τᾶβλεπε κάμποσο καθάρια.
Δούλευε ὁ νοῦς του λογικὰ ἀπὸ φυσικὸ του. Ἔτανε
ὅμως βαρῖα σιδεροδεμένος, καθὼς ὅλοι τότες. Συχνὰ
πυκνὰ τὸ παρατηρεῖς πὼς ἀγωνίζεται ὁ ἀνθρώπος ἡ-
ρωϊκὰ νὰ τὶς σπᾶσῃ τὶς ἀλυσίδες, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ
δοῦμε πρὸ φανερὰ παρακάτω, ὅταν ζετᾶζῃ γιὰ τὴν
δὲν ἔβγαλε τὸ Ἔθνος πρωτότυπα ἐργα. Μὰ καὶ ἐδῶ,
δηλαδή στὸ ζήτημα τοῦ Σολωμοῦ, μὰς δείχνει χα-
ρακτηριστικὴ παρηρησία.

Ρωτᾶει λοιπόν, ἀποῖός μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ὁμο-
λογῆσῃ πὼς ὁ περίφημος ὁ Ὑμνος εἶναι ἀπὸ τὰ πρὸ
ἀψηλοπέταχτα τομῆματα τῆς νίας Ἑλληνικῆς
φαντασίας, ὅσον ἄλλοτριον πρὸς ἡμᾶς καὶ ἔν εἶναι
τὸ περιβάλλον αὐτὰ γλωσσικὸν ἰδίωμα. Μᾶλλον λό-
γους, ἔχει τὸν ὀρθὸ νοῦ νὰ παραδεχτῇ ἐκεῖνο που ὁ
λαὸς εἶχε που εἶχε παραδεγμένο, ἀφοῦ ἄλλον Ἔθνη
κὸν Ὑμνο δὲν ἔκουγες μηδὲ τότες, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος
τὸ λείει. Προσέχει ὅμως κιάλας, ἐπειδὴ πολὺς και-
ρὸς δὲν εἶτανε που εἶχε κηρύξει ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Σού-
τζος τὸ γνωστὸ ὄρισμό του μὲ τὸ ἀπεριβάλλον ἰ-
δίωμα.

Αὐτὰ βέβαια μπορούμε τώρα νὰ τὰ διαβάσουμε

χωρὶς νὰ πολυθυμῶνουμε, ἐπειδὴ ὁ Ζακυθινὸς ὁ ἀ-
ψηλοπεταχτὴς σκέπασε καὶ ἱσκιωσε μὲ τὰ διάπλατά
του φτεροῦγια ὅλη ἐκείνη τὴν Ἱεραρχικὴ φάρα που
παρασταίνανε τὰ περίλαμπρα ἐργα του ὡς εἶδος κε-
λαϊδῆματα λευτεριάς μὲ σκλαβιάς μουσικὴ, καὶ λα-
χταρῶντας νὰ παρουσιάσουνε στὸν κόσμον κατὶ πρὸ
ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἱστορικὰ δυσάρεστα, βαλθῆκανε
μὲ φιλοτιμία που τοῦ προξενεῖ λύπη, νὰ φτιάξουνε,
ἄλλος ἐπη, ἄλλος ἄσματα, ἄλλος δράματα, ἄλλος
ἄλλα θάματα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξι-
κοῦ. Ὅλα ξεχασμένα σήμερον καὶ σωριασμένα κάτω
ἀπὸ ἀνεπίγραφη πλάκα.

Στάθηκε μ' ἄλλους λόγους ἡ τύχη τοῦ Σολωμοῦ
σὰν τὴν τύχη τῆς Σταχτοπούλας τοῦ Παρχμουθιοῦ.
Ἀπὸ κλώτσου καὶ ἀπὸ μπάτσου οἱ ἀδερφάδες, ὥσπου
ταίριασε τὸ ποδαράκι της μὲ τὸ πόδημα που εἶχε
βαλμένο ὅσο τὸ Βασιλόπουλο, καὶ ἀνέβηκε στὸ θρόνο
που τοῦ κάκου ματιάζανε οἱ ἀδερφάδες μὲ τὰ φτια-
σίδα τους.

Ὁ Σολωμός ὡς τόσο, μῆτε στὴν καθαυτὸ ἐπο-
χὴ που ζετᾶζουμε ἀνήκει, μῆτε εἶναι ποιητὴς νὰ
τὸν κρίνῃ περαστικά. Στέλλουμε τὸν ἀναγνώστη
στὶς κρίσεις τοῦ Πολυλά, τοῦ πνευματικοῦ συγγενῆ
του τοῦ Παλαμά, καὶ τώρα τελευταῖα στὴν ἐξοχὴ κρί-

τί αίσθησιν σας κάνουν αυτά τὰ λόγια μὰ ἐμένα μου ἦρθε νὰ φύσω... ἀπάνου του.

Ἔτσι κέφτονται οἱ περισσότεροὶ πολιτικοὶ μας κι' ὄχι μόνο γιὰ τὴ φιλολογία μας — πού κάποιος χρονογράφος κάτω ἐξ' ἀφορμῆς δικῆς μου βρῆκε νὰ πῆ πὼς πλημμύρισαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς, χαλάλι του! — μὰ γιὰ ὅλα τὰ ἐθνικὰ μας ζητήματα. Ἔτσι σκέφτονται ἀνάποδα. Λοιπὸν σὰς ρωτῶ τί πρέπει νὰ κάνουμε ἐμεῖς οἱ νέοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους κάτι περμαίνει ἡ Πατρίδα καὶ πὼς πρέπει ν' ἀντιδράσουμε; Γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου τὴν ἔχω τὴν ἀπάντησιν καὶ δὲ θὰ σταματήσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ μεγάλο κέντρο πού μένω καὶ θὰ μείνω νὰ ὑψώνω συχνὰ τὴ φωνή μου.

*

Ἄν ὑπάρχη μιά ἐκδήλωσις ἀληθινὴ στὸν τόπο μας, πού νὰ δῖνῃ ὅλες τίς ἐλπίδες καὶ τὴν πεποίθησιν τὴν τρανὴ πὼς τὸ ἔθνος βελτιώσεται καὶ κρύβει μιά ζωὴ πού ἀργὰ ἢ γλιγωρὰ θὰ ξεσπάσῃ σὰν πλημμύρα νὰ ξεπαστρέψῃ καθὲ σπιτὸν μας, εἶναι ἡ νεώτερη φιλολογία μας.

Ποιητὲς καὶ λογογράφοι τῶν τελευταίων αὐτῶν χρόνων ἐστρεψάν τὰ μάτια σὰν ἀπὸ κάποιο βαθύ ζῦπνημα πρὸς τὴν Ἀθήναιαν πού ἐρχότανε ἀντίκριαν ἀπ' τὰ Ἐφτάνησα, κι' ἀπ' τὰ βουνὰ μας κι' ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ πῆραν μὲ κόπο καὶ μὲ σπουδὴ νὰ ὑψάνουν τὸ πανί τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τὸ ἀρχινοσῶμεν ἀπὸ καιρὸ ἀπὸ ἄλλους ὑφαντάδες καὶ πού τὸ σταματήσαν μέσα σ' ὀλόκληρα χρόνια οἱ διαλαλητὲς τῶν πατριῶν ἀραχνῶν. Καὶ πῆραν μὲ θάρρος καὶ μ' αὐταπάτησιν πού τοὺς ἐνέπνεε ἡ πεποίθησιν πὼς δουλεύουν γιὰ μιά πνευματικὴ ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους σὲ ὅλες τίς διευθύνσεις νὰ χτυπήσουν τὴν Ἀερναία Πρὸλήψην πού κἀθησε σὰν ἐριάλτης στὸ λαϊκὸ τῆς Ἑλλάδος.

Σὲ στίχους, σὲ πεζὰ, σὲ ἀρθρα προσπάθησαν ἡρωϊκὰ σὰν τοὺς ἐπαναστάτες τοῦ Εἰκοσιένου, μέσα σὲ ὅλη τὴν ἀρνησὶ τῶν τρυφῶν τοῦ ἔθνους πού μεταχειρίστηκαν τὰ πῖθ' ἀναντὰ, ποταπὰ, δειλὰ καὶ ἄτιμα μέσα νὰ τοὺς συκοφαντήσουν στὴν κοινὴ γνώμη ὡς τρελλοὺς, ἐκφυλοὺς, ἀντεθνικοὺς, προδότες, πλερωμένους; καὶ μέσα σὲ ὅλη τὴν ἀδικὴ περιφρόνησιν καὶ καταλαλιὰ τοῦ πλήθους πού εἶταν ὁ πνωτισμὸς, προσπάθησαν ἡρωϊκὰ καὶ κατώρθωσαν νὰ σαλπίσουν ἀπὸ ἀκρὴ σὲ ἀκρὴ τὴν ἔβυσσον πρὸς τὴν ὁποία μὰς ἐσπρωγνῶν οἱ στενοκέφαλοι ἀντιπρόσωποι τῶν ξεθυμασμένων ἀπὸ αἰῶνες ἰδανικῶν.

ση τοῦ Ψυχάρη. Σῶναι ἐδῶ νὰ παρατηρήσουμε πὼς μῆτε στὸ χρυσὸ τὸν αἰῶνα τοῦ Δασκαλισμοῦ δὲν μπορούσαν νὰ τὸν παρασιτωποῦνε, κι' ἀπόδειξιν τοῦ ἱστορικοῦ μας τὰ λόγια.

§ 12

Τὰ Σκολεϊά.

Ἔχουμε δύο μεγάλα δασκαλικά κινήματα στὴν τουρκοκρατικὴ ἱστορία μας. Τὸν, τὸ παλαιότερο, πῆρε τοὺς ὅπαδους του καὶ τίς περγαμηνές του κ' ἔφυγε στὴν Εὐρώπῃ τὸν καιρὸ τῆς Ἀλωσῆς. Τὰ εἶδαμε τὰποτελέσματά του. Ἐμείνε τότες τὸ ἔθνος χωρὶς μῆτε τουλάχιστο δασκαλικὸς ὀδηγός, κ' ἦ ἐπεφετὴ σὲ ὀλέθριους λάκκους, ἢ γλύτωνε σκαρφαλῶνοντας τὰ βουνὰ! Μόλις κατόπι ἀπὸ δύο αἰῶνες ἔρχισε τὸ δεύτερο τὸ παιδευτικὸ κίνημα, τοῦ δεκάτου ἑβδόμου καὶ τοῦ δέκατου ὄγδου αἰῶνα.

Γέμισε ὁ κόσμος Σκολεϊά. Ἡ Βενετιὰ εἶτανε τὸ μεγάλο ἀκαδημαϊκὸ κέντρο μὲ τὴν πλοῦσιαν Ἑλληνικὴ ἀποικία τῆς καὶ μὲ τὰ τυπογραφεῖα τῆς. Ἀπὸ τὰ 1626 εἶτανε συστημένο τὸ μεγάλο Λύκειο τοῦ Φλαγγίνου, πού ὡς τὰ 1795 βῆσταζε. Τῆς Βε

Πρῶτος ὁ Ροῖδης ἐβγήκε ἀρνητὴς τῶν Εἰδῶλων πού στήθηκαν ἀνάμεσόν μας στὴν εὐκολὴ ἐποχὴ πού τὰ μάτια τῆς ἐθνικῆς συνείδησιν εἶτανε κλεισμένα καὶ κατόπιν ἦρθε τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη. Ἴσως τὸ ὄνομα πού ἀναφέρω τώρα θὰ χτυπήσῃ κακὰ σὲ μερικά αὐτιά, ἀλλὰ ἂν μὲ θεωρεῖτε πὼς κι' ἐγὼ ἀγαπῶ καὶ πονῶ τὴν πατρίδα σὰν κάθε πατριώτης ἐπιτρέψτε μου νὰ σας πῶ μοναχὰ δύο λόγια.

Τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι ἀναθεματισμένο στὴ συνείδησιν τὴν κοινὴ καὶ τοῦ ὄχλου, ἀλλὰ ἡ κοινὴ συνείδησιν ὡς τὰ σήμερα δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ὑπακούῃ τυφλὰ στὴν ἐπίσημην φωνὴν τοῦ ἔθνους, πού εἶναι ἡ Πολιτεία. Μὰ ἐγὼ σὰς ἐξέφρασα ἤδη τετρακκῆθαρα τὴ γνώμη μου γι' αὐτὴν τὴν Πολιτεία καὶ σας τὸ λέω ἐδῶ πὸ ἐξηγημένα πὼς πρώτη αὐτὴ πρέπει νὰ χτυπηθῆ ἀπὸ κείνους πού ποθοῦν τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος; γιὰτὶ αὐτὴ σὲ σειρά τῶν ἐτῶν τώρα δὲν ἐδείξε οὔτε μιά πράξιν ἰκανὴ νὰ ξεχύσῃ τὴν παραμικρὴ ζωὴ στὸ ἔθνος καὶ νὰ τὸ ξεπρκώσῃ ἀπ' τὴ διανοητικὴ του νάρκη καὶ νὰ τοῦ στρέψῃ τὰ μάτια πρὸς κάποιο φῶς. Κι' ἀφοῦ στὴ δικὴ μου συνείδησιν ἡ Πολιτεία αὐτὴ εἶναι ἐντελῶς χρεωκοπημένη, πὼς θὰ μωρῶσω νὰ τὴν ὑπακούσω ὅταν βλέπω πὼς δὲν κάνει ἄλλο ἀπὸ σφάλματα ἄλλε πᾶλληλα καταστρεφτικὰ καὶ πὼς νὰ τὴν πιστέψω ὅταν μὲ τὴν ἐπίσημην καὶ φουσκωμένη φωνὴν τῆς βρίζει ὀνόματα πού ἔπρεπε νὰ σέβεται περισσότερο κι' ἔταν κρατῆ σὲ θέσεις ὑψηλῆς ἀνθρώπους πού δηλητηριάζουν τὸ πᾶν καὶ τοὺς δίνει τὸ κύρος καὶ τὴ δύναμιν στὰ χέρια τους γιὰ νὰ τὴ μεταχειριστοῦν ἀρνητικῶτα πρὸς τὴν ἐξελίξιν μας καὶ τὸ μέλλον μας;

Γι' αὐτὸ δὲ θὰ ταχθῶ οὔτε αὐτὴ τὴ φορά, μὰ οὔτε ποτὲ, μὲ τὴν κοινὴ συνείδησιν. οὔτε θὰ συμμερισθῶ τὴ γνώμη τῆς πλειονότητος, μὰ θὰ κοιτάξω μὲ τὰ δικὰ μου μάτια νὰ ἐξετάσω τὸ ἔργο τοῦ ἐργάτη αὐτοῦ καὶ τὴ σημασίαν πού ἔχει γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν μας καὶ τὴν ἐν γένει ζωὴν μας. Τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη διαπνέεται ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ ὑπῆρχε καιρὸς πού ὁ φανατισμὸς αὐτὸς μ' εἶχε πειράξει κι' ἐμένα τὸν ἴδιον, μὰ σήμερα βλέπω ὀλοφάνερα πὼς ὁ φανατισμὸς αὐτὸς χρειάζεται ἀφοῦ εἶναι γιὰ τὸ γενικὸ κακὸ κι' ἀφοῦ γιὰ τὸ γενικὸ κακὸ ὁ φανατισμὸς τῶν ἄλλων εἶναι ὑψωμένος στὸ κατὰ κράτος. Τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη δὲν ἔχει καλλιτεχνικὴν σημασίαν ὁ Ψυχάρης δὲν εἶναι οὔτε ποιητὴς, οὔτε τεχνίτης τοῦ λόγου, ὅπως θέλουν πολλοὶ νὰ τὸν ὀνομάσουν, τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη ἔχει σημασίαν ζωῆς,

νετιὰς ἡ κοινότης ἐστὶναι τίς πρώτες συδρομὲς καὶ σὲ κάμποσα ντόπια παιδευτικὰ καταστήματα, λόγου χάριν στὰ Γιάννινα, στὴν Ἀθήναιαν, καὶ ἄλλοι. Σὲ λίγο ὅμως ἀρχίσανε καὶ χονδρὰ ἀμέτρητα χρέματα κι' ἀπ' ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ μας κέντρα. Τὰ Γιάννινα μάλιστα τῆς ἑπτανησιακῆς οἱ περιζήκουστοι οἱ Ζωσιμάδες κ' οἱ Καπλάνηδες. Κατάντη σὲ τότες ἡ Πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου ἡ Μέκκα τῆς Ἑλληνικῆς τῆς Γραμματοσύνης. Ἀπ' ἐκεῖθι οἱ μαθητὰδες τοῦ Βούλγαρι καὶ τῶν ἄλλων σκορπιόντανε σὲ Λάρισα, σὲ Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν, Πόλιν, καὶ διδάσκανε. Παρόμοια Σκολεϊά συστήθησαν κατόπι καὶ στὴ Σμύρνη, Χίον, Κυδωνίες, Γιάσι, Βουκουρέστι.

Γέμισε ὁ κόσμος Σκολεϊά. Βούηξε ἡ Ρωμοσύνη μὲ ὀνόματα Δασκάλων πού ἀκόμα τὰκούμε καὶ τὰ διαβάζουμε. Βούλγαρις, Θεοτόκης, Ψαλίδας, Πρωτίος, Κούμας, Βάμβας, Γεννάδιος.

Ἄλλὰ, — λέει ὁ ἱστορικός μας, κ' εἶναι σημαντικὸ πού τὸ μολογεῖ κι' αὐτό, — αὐτὰ σκολεϊά κ' οἱ μαθητὰδες δὲν εἶναι οἱ καρποὶ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας ἐνὸς ἔθνους. Εἶναι ἀπλὰ ὄργανα πού τὸ πολὺ μαρτυροῦνε κάποια ὄρεξιν πρὸς αὐτὴ τὴν καλλιέργειαν. Λίγο μασημένα, θὰ πῆτε, καὶ μπορούσε

δράσης καὶ ὕλικον. Ζωὴ ἀγκάλιασε πλατιὰ, ἐμπνεομένη ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν γιὰ τὸ θάνατόν μας καὶ ὕλικον περιμαζώξε χωρὶς ἴσως καὶ πολλὴν ἐκλογὴν καὶ τὸ χάρισε τῆς Τέχνης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐμείνε ξένος ὁ ἴδιος ὅπως εἶταν ἐπόμενον κι' ἴσως μὲ κάποια αὐτοθυσία, γιὰτὶ πολὺ νεώτερος, ὅπως ὁ ἴδιος τὸ λέει κάπου, ἴσως νὰ εἶχε ὄνειρον νὰ γίνῃ κι' αὐτὸς ἕνας André Chenier τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ τὸνερόν του τὸ ἐπνίξε γιὰ τὴ δικὴν μας ζωὴ. Ἄν ἔχη ζωὴ τὸ ἔργο του ἀποδείχεται πού οἱ νέοι οἱ πῖθ' ἐκλεκτοὶ πού μέλλουν μιά μέρα νὰ λάβουν τὸ ἐνεργότερον μέρος στὴν καθόλου ἐθνικὴν μας ζωὴν τὸ ἀγκάλιασαν χωρὶς πιά στενοῦς ὑπολογισμοῦς καὶ χωρὶς ὀρα, γιὰτὶ εἶναι ἔργο πού ἂν δὲν ἐμπνέει κατὶ μεγάλο καὶ ἀψηλὸ σὰν τὰ ἔργα κάποιων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, ἐμπνέει ὅμως τὴν ἐργασίαν καὶ δὲν ξεπλαναίνει τοὺς νιους μὲ πλανερὰ κι' ἐπικίνδυνα λόγια γιὰ τίς αἰώνιες πατραγαθίες.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀνάγνωσμά μου δὲ μπορῶ νὰ περικλείσω, ὅπως θὰ ἤθελα, ὅλα τὰ ὀνόματα ἐκείνων πού ἐργάστηκαν, ἄλλος περισσότερο, ἄλλος λιγότερο γιὰ τὸ ξεπάστρεμμα καθὲ πρόληψιν καὶ καθὲ στρεβλῆς ἀντίληψιν πού σὰν τὰ λιμνασμένα κι' ἀκάθαρτα νερά ἐρεψάν κι' ἐξέψαν τὸν τόπο μας ὡς τὰ σήμερα. μὰ θὰ σταματήσω σ' ἐκείνους πού τὸ ἔργο τους ἐκλείσει κατὶ ἀνώτερον ἀπὸ μιά αἰσθηματικὴν ἐκδήλωσιν γιὰ ἕνα ὀραμένο κύκλον πραγμάτων πού τοὺς περιτριγύρισε.

Ὁ ποιητὴς Κωστῆς Παλαμάς εἶναι ὁ πρῶτος πού ἀξίζει μιά πλατύτερη κουβένταν πού ἔκαμε νὰ χωρέσουν στὴ ποιήσιν του περισσότερα ἀπ' ὅ,τι μὰς εἶχαν συνείδησιν παλαιότεροι καὶ στενοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς καὶ πλάτυνε πολὺ τοὺς ποιητικὸς μας ὀρίζοντες. Ἰδανικὰ νέα πού θὰ πρέπη ν' ἀγκάλιασῃ τὸ ἔθνος, πάθους ἀπὸ τοὺς πῖθ' ὕγιεις καὶ καθρούς τοῦ λαοῦ μας, παραδόσεις, ζωὴ, ἱστορία καὶ ξένη ζωὴ, κῆθονα εἶναι χωμένα στὸ ἔργο αὐτὸ μὲ τὴν ἀρχιτεχτονικὴν πού ἔχει κατὶ ἀπὸ βυζαντινὸν ρυθμὸν ἐνωμένο μὲ δωρικὸν καὶ μ' ἐκεῖνο τῶν ἄσπρων καλυβιδῶν τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ καὶ μὲ μιά μουσικὴν τραχύλαλιν καὶ παράξενην γλυκιὰν πού ἔχει κατὶ ἀπὸ βυζαντινὸν καὶ ἀσκομαντοῦρα καὶ ἀλπυγγα, καὶ μιά σκέψιν πλατιὰ, πανθεϊστικὴν πού μπορεῖ πλατιὰ νὰ ἰδῆ καὶ πλατύτερα νὰ κλείσῃ. Μ' ἀρέσει τὸ ἐκδηλωμένο ἤδη ἔργο τοῦ ξεχωριστοῦ ποιητῆ γιὰτὶ ἔχει μέσα του πολὺ ἀπὸ τὴ δικὴν μας ἐκκλησιὰν, μὰ ἔχει ἀκόμα καὶ κατὶ ἀπὸ τζαμί καὶ κατὶ ἀπὸ βε

νὰ μὰς τὸ πῆ παστρικά, πὼς ἄλλα εἶναι τὰ γράματα καὶ ἄλλη εἶναι ἡ γνώση. Ὅχι ἡ γνώση τοῦ γνωστοῦ, μὰ ἡ γνώση τοῦ πολυῆθους, τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ μόνιμου ν.ῦ. Σ' αὐτὰ ὅμως; θὰ ξανάβουμε τώρα τώρα. Ἐδῶ ἂς μείνουμε λίγο γιὰ νὰ κοιτάξουμε ἂν τὰ γράμματα πού διδασκλήσανε καὶ ἀκουστήσανε τοὺς καιροὺς ἐκείνους μὲ τόσο ζῆλον, μὲ τόσο κόπον καὶ μὲ τόσα ἐξόδα, εἶχαν κερμὰ συγγένειαν, ὄχι μὲ ἀνεματικὲς καλλιέργειες, μὰ μὲ τὸν πρακτικὸν σκοπὸν πού ἐνοούσανε οἱ γενναῖοι προστάτες τους. Ὅχι συγγένειαν, μὰ μῆτε συμπεριεὶ μὲ τίποτις πρακτικὸν δὲν τοὺς βρῖσκουμε. Ἡ Γραμματικὴ καὶ τὸ Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας, στὴν ἀρχαίαν γραμμένη ἀπὸ τὴν μιά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη λάος μὲ μισάνοιχτα μάτια, μὲ χέρια καὶ πόδια λαβωμένα ἀπὸ τίς ἀλυσίδες, μὲ νῦν τσακισμένο καὶ ἀπελπισμένο. Ἄπραγα πράγματα καὶ ἀσυλλόγιστα. Λοιπὸν ἄσφορ κιάλας, μ' ὄλο τὸ σεβας.

Ἄδυνάτο εἶτανε τέτοια παιδευτικὰ συστήματα νὰ γίνοντε ἔθνικα, ὅσο κι' ἂν λεγόταντε ἔθνικα. Ἐγιναν ἱεραρχικά, μάθωνε δηλαδὴ λίγο ἀπὸ γράμματα, λίγο ἀπὸ φιλοσοφίαν κ' ἐπιστήμην; οἱ μερικοί, οἱ ξέχωροι, οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ προικισμένοι μὲ δασκαλικά καὶ μὲ φιλοσοφικά προσόντα. Ἀπ'

νεοελληνικό κάστρο και κάτι από άρχαιο ναό ακόμα.

Δι' θά πασίσω να τον συγκρίνω με ξένους ποιητές για να δείξω τη θέση που μπορεί να έχει ο ποιητής αυτός για τον τόπο μας, γιατί τις συγκρίσεις τις θεωρώ αδύναμες κι άσκοπες, μα μπορώ να πω πως όποια σημασία μπορεί να έχει το έργο ενός Ουγκώ για τη Γαλλία τέτοια και το έργο του Παλαμά για την Ελλάδα. Έχει την πανθεϊστική φιλοσοφία και την επίδραση των πίο τρανών κι έχει το περιμάζεμα ενός μεγάλου ύλικού με το οποίο άλλοι θα μπορούσαν να χτίσουν καινούργιες εκκλησίες. Ως μορφή και στίχος ή ποιήσή του έχει μεγάλη συγγένεια με την ποίηση του Βέλγου Βερερέν.

Γύρω απ' τόν Παλαμά, φανερώθηκαν ποιητές και λογογράφοι σαν τους κυρίους Βλαχουγιάννη, Γρυπάρη, Βασιλικό, για τους οποίους θα μιλήσουμε πιο κάτω, για κάποια υστεριότερη έκδηλωσή τους που τους κάνει προσωπικότερους, ο Μαλακάσης κι ο Πορφύρας, ποιητές αυτοί, ιδίως ο δεύτερος μιας μελωδίας ξεχωριστής που ξεδιπλώνει κάποιες πρωτοφανέστερες αρετές της γλώσσας μας, μα πάντα μιας ποίησης που έμεινε δέ μου πολυγούσταρη.

Δεύτερο έργο που παίρνω στην τύχη απ' τα ποιητικά, αν εξαιρέσουμε εκείνο του Κώστα Κρυστάλλη, που ήθε με θεοκριτικά όνειρα να τραγουδήσει τους άπομακρους θεοβόους και τη ζωή την πανέμουστη των ειδυλλίων και του τσοπάνου σε μια γλώσσα λεβέντικη και λαχρή δημοτική και που δεν πρόφτασε να εκδηλωθεί γιατί ο θάνατος τον άρπαξε παράκαιρα στις μαύρες φιερούδες του, είναι το έργο του Γιάννη Καμπύση, του άδικοθανατισμένου κι αυτό μέσα στο λουλούδιασμα της ζωής του.

Άς μην υποθέσω κανείς πως χαριζόμενος στο σκληρό χαμό του ποιητή αυτού θα τον άνεβάσω ψηλότερα απ' ό,τι του πρέπει. Τα έργα του Καμπύση είναι πάντοτε δοκίμια και τα περισσότερα άτυχια, μα αν είχαν μια μεγάλη σημασία την είχαν γιατί φανέρωσαν μια τιτανική προσπάθεια, μια άγωνία, για το άνοιγμα κάποιων κλειστών και άγνωστων άκόμα δρόμων. Η ζωή του ήταν δραμητική και βιαστική και ή δραμή και ή βία του ήταν σε μια πρόγνωση του θανάτου του. Και μέσα στα έργα του αυτό δείχνεται ολοφάνερα κι ιδίως στα γράμματα που έστειλε απ' τη Γερμανία όπου ένοιωσε τον έαυτό του έκμηδενισμένο ανάμεσα σε μια μεγάλη ζωή που βρήθηκε ξαφνικά και τον ζάλισε το μεθύσι της. Μα ή προσπάθειά του θα παραμείνη πάντοτε εύγε-

νικιά και συμπαθητική στα νεοελληνικά γράμματα για τον έρω του πόθο να χραξή πρώτος αυτός τα σχέδια του κοινωνικού δράματος σε έποχή που τα κωμειδύλλια κι οι ψευτοκλασικές τραγωδίες με τους Τιμολέοντες Άμπελάδες έδιναν κι έπερναν στο έλληνικό θέατρο και στους Λασσάνειους διαγωνισμούς.

Αυτό από ποίηση και δράμα μπορούμε να δείξουμε της γόνιμης εκείνης έποχής με τα 'Ίντερμέδια' και άλλα ποιήματα του Γρυπάρη που ως νόημα, μα περισσότερο ως τέχνη και στίχος έπειτα από το Σολωμό δεν είχε φανερωθεί στον τόπο μας. Και τώρα ερχόμαστε στο διήγημα με τον Παπαδιαμάντη, τον Καρκαβίτσα και το Βλαχογιάννη. Ο κ. Βλαχογιάννης έξω απ' τα όλιγιστα λυρικά του που έχουν κάποια σελλεική πνοή περισσότερο από άλλα, άλλων, που τους έγινε ή σύγκριση αυτή άδικαιολόγητα και τα διηγήματά του που όταν ξεφεύγουν από κάποια στενή αντίληψη και ήθογραφική, παίρνουν κάτι από έπική όλως όμορφιά, τον άπασχόλησε πιο πολύ ή νεώτερή μας ιστορία όπου έχει τη μεγαλύτερη ίσως έπιτυχία αν και ο ίδιος, άμφιβάλλω, αν το πιστεύη.

(Στάλλο φύλλο τελιώνει)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΑΗΣ ΓΕΩΡΓΗΣ

Άπ' τα στεκούμενα νερά σε μέταλλα αντίφγγουν
Κατά την ώρα την θαμπή που βγαίνει ο άποσπερτής
Και χαιρετάει το γύριμο του ήλιου μέσ' το Αιγαίο
Πέρα στη χώρα πέφτουνε μακρυές, σαν καλοήχοι,
Σκιές, κι' άναρχα χορεύουν
Οι βραδινές οι ευωδιές κι' οι τελευταίοι ήχοι.

Ο Ρήγας έβασίλευε σε τραγική μια δύση
— Άπό μακρυνά μας θάμπωτος άχτίνα 'πό χρυσάφι —
Ο Ρήγας έβασίλευε στο αίμα του που πήζει.
Και τώρα απλώνεται σιγά το φωτερό σκοτάδι.
"Όλα σε σκιές χωνεύουνε. Ζωή και παραμυθί.
Κάτω στη λάκκια άρχίησε να φωσφορίζει ή Άθήνα
Του φεγγαριού ' ή αγαπητό και πόνο σαμαμυθί.
Delhi A. ΒΑΣΤΟΣ

αυτούς κάτι άκουσε, κάτι άρπαξε το "Έθνος για τους προγόνους του, για τα παρασμένα του. Κέρδος βέβαια κι αυτό. Το κέρδος όμως εκείνο θα τάπολάβαινε μαζί με μύρια άλλα μεγαλύτερα κέρδη αν το παιδεντικό το σύστημα των ανθρώπων εκείνων άπέδιδε στη μόρφωση των Έλλήνων, κι όχι στη μετομόρφωσή τους σε παλιούς Έλληνες.

Ηρθανε κατόπι οι άγραμμικοί οι Σουλιώτες κι' οι Κλέφτες και τους διδάξανε αυτοί τους Δασκάλους ποιός είναι ο τωρινός ο Έλληνομύθος, που φωλιάζει, κι από που πρέπει να ξαναφυτευτεί και να ξαπλωθεί το νεοελληνικό το φρόνημα, ή νεοελληνική ή ιδέα. Τους θαμάσανε όλοι, τους λατρίψανε και τους αγιάσανε, όμως το μάθημά τους κενένας τους δεν τέκονσε.

§ 13

Φιλολογική στερωδύνη.

Άς ξανάρθουμε τώρα στη θεωρία του φίλου, πως άλλα τα γράμματα, κι άλλη ή δημιουργική ή φιλολογία. Το κηρύχνει λοιπό θαρρετά πως έξοχα καλλιτεχνήματα δεν έβγαλε το "Έθνος. Θα μιλούσε βέ-

βαια πιο σωστά ά μας έλεγε πως τέτοια καλλιτεχνήματα έβγαλε το έθνος, όχι όμως κι' οι δασκαλογένητοι συγγραφείς του. Άς λησμονήσουμε όμως μια στιγμή τα Δημοτικά μας Τραγούδια, τον Έρωτόκριτο και το Σολωμό, κι άς τον ακολουθήσουμε. Μόλις τώρα κοντά, λέει, άρχισαμε και δείχτε με μικρά σημάδια ζωής. Άπό έργα της κοινής φιλολογίας και της έπιστήμης, λέει, κάτι είδαμε. "Όσα για έργα λογοτεχνικά όμως, μας ρωτάει: Ποιί τους μπορούμε να πούμε πως θα ζήσουνε και θα λογαριαστούνε μνημεία της διανοητικής μας ιστορίας; Έδώ ξάφνα θυμάται τα Τραγούδια, μα ταφίνει κατά μέρας, επειδή θα ταναφέρη άργότερα. "Ο λόγος τώρα για τους λόγιους της έποχής του, δηλαδή για κείνους ίσα ίσα που χύνανε νερό στη φωτιά της Δημιουργικής φαντασίας! Νοιώθει την έλλειψη, όμως ή δεν μπορεί ή δεν τολμάει να την άποδώσει παστρικά κι άδισταχτα στο Δασκαλισμό. Δι' θρηνεί που βρήθηκε ο λογικωτατισμός να μας πνίξη τον έθνικό το νού, παρά μας θυμίζει μονάχα πως περάσανε διακόσα χρόνια κι ακόμα δε μας βγήκανε άριστουργήματα! Υπάρχουνε, λέει, μερικά ποιήματα Σούτζικα, μα φαίνονται σαν ξαναφυτεμένα από Ευρωπαϊκά περιβόλια. Στο δικό μας τον Παρ-

"Ο ΝΟΥΜΑΣ"

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για τήν Άθήνα Δρ. 5.— Για τις Έπαρχίες Δρ. 7
Για το Έξωτερικό Δρ. 10.

Για τις Έπαρχίες δεχόμαστε και τρίμηνες (2 Δρ. τήν τριμήνια) συντρομές.

Κανένας δε γράφεται συντρομητής ά δι στείλει μπροστά τη συντρομή του.

10 λεπτά το φύλλο λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στα κιάκια (Σύνταγμα, Όμόνοια, Έθν. Τράπεζα, Υπ. Οικονομικών, Σταθμός Τροχιάδρομου (Άκαδημεία), Βουλή, Σταθμός ύπόγειου Σιδηροδρόμου (Όμόνοια), στα βιβλιοπωλεία "Έστίας" Γ. Κολάρου και Σακέτου (άντικρυ στη Βουλή).

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Το νιογέννητο...του Δασκαράτου — Ο κ. βιαστικός — Νέο Υπουργείο — Έπιστημονικές μονογραφίες του Ψυχάρη — Ο καημένος ο Σουρής!

ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ Υπουργείο μας θύμισε, με το συμπάθειο, το χαριτωμένο έπίγραμμα του μακαρίτη Δασκαράτου σε κάποιο νιογέννητο γαϊδούρι. "Έτσι και μες μπορούμε να τον ευκήθοουμε να χει "δση δύναται άθρωπία", μα όχι από την άθρωπία πουχε το παλιό Υπουργείο, γιατί τότε καλύτερα κτλ.

Να σας πούμε όμως την αλήθεια, δεν το βλέπουμε και τόσο καινούριο και γι' αυτό δε συντροφεύουμε την "Ακρόπολη" στα ξεφρενιασμένα Ζήτω της. Πρώτα πρώτα ο κ. Στάης είναι υπαίσιος, τόσο παλιός μάλιστα, ώστε καταντούσε μπροστά του να φαίνεται καινούριος ως κι ο κ. Στεφανόπουλος ακόμα. Ο κ. Στάης πέρασε, άλομονο! τόσες φορές ως τώρα από το Υπουργείο της Παιδείας και πάντα μια τεράστια τρέλα στο νερό άφησε για μοναδική θύμηση της Υπουργίας του. Ίσως τώρα, με το καινούριο Υπουργίλλικι του, την τρέλα—αυτή τη μεγαλώσει ακόμα περισσότερο.

"Όσο για τον κ. Λεβίδη, μόνο τις τελευταίες ρητορικές παραθέσεις του που ξεφούρνισε ως πρόεδρος της Βουλής αν ξετάσουμε, θα δοίμε πως όχι μόνο καινούριος δεν είναι, μα κατάνησε πιο καταντί προκατακλυσμάσιος. Η "Ακρόπολη" μάλιστα, δώ και λίγους μήνες, σκολιάζοντας κάτι προγονόληκτα προεδρικά λόγια του άποστήριξε, και με όλο της το δικιο, πως το μυαλό του κ. Λεβίδη άρχίησε να παθαίνει το γνωστό γεροντικό νερολάσιαμα.

Ο κ. Έμπειγίσιος κι ο κ. Μπαλτατζής γινήκανε Υπουργοί από κομματική ανάγκη μπορεί να ναι νέοι στα χρόνια, μα

νασσο δε φυτρώσανε. Ωραία κρίνει έδω, και με την αλήθεια σοφά. Άξαφνα όμως μας τα χαλνάει πάλε, επειδή μας παρατηρεί πως τα καλλίτερα τους είναι πατριωτικά, κι ο πατριωτισμός είναι ένα και μονάχο πάθος από τα πολλά που χωμακτίζουνε την ψυχή μας, λοιπόν και την ποίηση. Καταντάει πιο μονότονο, σε να λήη.

Άς υποθέσουμε μια στιγμή πως εΐτανε γραφτό τους να ζήσουνε αυτό το είδος τα Σούτζικα. Το πως είναι πατριωτικά, αυτό θα τους έδινε ακόμα πιο βαθύτερες ρίζες ζωής. Έπειδή, έργο που βγήκε από την πατριωτική εκείνη άτμοσφαιρα, σώνει να είναι γραμμένο με δύναμη και με τέχνη, θα πή και πως καθρεφτίζει την έποχή του πιστά κι αλάθευτα. Κι αυτό είναι το χαρχητηριστικό της άθληνης τέχνης. Ρωτούμε όμως, πως μπορούσε να μας δίνη κι άλλο ύλικό έξον από το πατριωτικό ή άτμοσφαιρα της έποχής εκείνης, καθώς και της προητητηνης, και της κατοπινής, άφου, την προητητηνή την έποχή ή δουλειά του έθνους, δηλαδή ή πολιτική του ή δουλειά, εΐτανε δλότελα άκάμωτη, την έποχή που έγραφε ο ιστορικός μας εΐτανε μισοκάμωτη, και την κατοπινή την έποχή, τη σημερινή μας, μνήσκει άκόμα μισοκάμωτη; Πως μπορείς να περιμένης μουσική συ-